

Den danske Flådes første søhelt.

Søren Norby (14??-1530)

*Af Søren Nørby, cand., mag.
Marinens Bibliotek.*

Den 10. august 2010 fejrer Søværnet sit 500 års jubilæum. I anledning af jubilæet er det på sin plads at kigge på den tid, som Flåden kom til verden i, og her er det naturligt at tage udgangspunkt i flådens første søhelt, Søren Norby.

Denne første søhelt er desværre også en af de mindst kendte af slagsen. Søren Norby – eller Severin Norbi som han kaldte sig selv på sit segl og mønt – blev født på Nordfyn i slutningen af 1400-tallet. Det præcise årstal kendes ikke, men anslås at ligge mellem slutningen af 1460'erne og begyndelsen af 1480'erne. Han var søn af den fattige adelsmand Anders Norby fra landsbyen Uggerslev. Om hans moder vides kun, at hun var af slægten Bøistrup. Kilderne omtaler to brødre ved navn Jakob og Peder og en unavngivet søster, der blev gift med en anden dansk søkrieger, Tile Giseler (?-1532). Men som Bo Graffton, der har begået den eneste grundige biografi om Søren Norby, skriver; ”er Norby den eneste mand af betydning, som slægten nogensinde har frembragt.”

Den historiske kulisse for Søren Nor-

bys liv og virke var Kalmarunionens opbrudstid. Unionen var blevet etableret mellem Danmark, Sverige (inkl. Finland) og Norge (med Grønland og Island) i 1397 af den danske Dronning Margrethe I. I 1448 sprængte Sverige imidlertid unionen ved at vælge kong Karl VIII Knutsson til konge. Det førte i 1452 til krig mellem Danmark-Norge og Sverige, der endte med en dansk sejr, og i 1457 blev kong Christian I kronet til konge over Danmark-Norge og Sverige. Sejren betød dog ikke en ende på striden. I 1464 vendte Karl VIII Knutsson tilbage til tronen i Sverige, og de næste mange år forsøgte skiftende danske konger med magt at genskabe unionen.

Udover konflikten med Sverige var forholdet til de stærke Hansestæder med Lübeck i spidsen også et problem for Danmark. Hansestæderne ønskede at kontrollere handlen i Østersøen, og da skiftende danske konger med vekslende held forsøgte at modgå Hansestædernes dominans, var både 1400- og 1500-tallet præget af en række krige mellem Danmark og Hansestæderne.

Første gang at Søren Norby optræder i kilderne er i 1504, hvor han interessant

nok er i svensk tjeneste. Sommeren det år sendte den nyudnævnte svenske rigsforstander Svante Nilsson Sture fem skibe til den østlige del af sit rige for at befæste sin magt over området. I en af de bevarende mandskabslistor for togtet optræder navnet Søren Norby. Der er imidlertid intet odiøst i, at Norby dette år arbejdede for svenskerne. Netop sommeren 1504 var der fred mellem danskerne og svenskerne, og en fattig kriger som Norby kan derfor have taget hyre hos svenskerne – på trods af at han få år før kan have bekæmpet dem. Om Norbys deltagelse i togtet i 1504 vides dog intet andet, end at han deltog.

Næste gang Søren Norby optræder i kilderne er i 1507, hvor han var tilbage i dansk tjeneste og optræder som fører af en flåde, der med ni skibe angreb den svenske ø Åland. Den danske styrke aftvang øboerne en større løsesum mod, at danskerne ikke plyndrede øen. Efter angrebet fortsatte styrken mod borgen Kastelholm på sydspidsen af Åland, og den 20. juli lykkedes det at indtage borgen, der blev plyndret og nedbrændt, så kun murene stod tilbage.

To dage efter Kastelholms erobring modtog Søren Norby en besked fra kong Hans (dansk konge 1481-1513), der beordrede den danske styrke til hurtigst muligt at returnere til København. Kong Hans havde besluttet at angribe Sverige og skulle

hertil bruge alle disponible styrker. Søren Norbys skibe skulle deltage i en operation, der skulle undsætte Kalmar Slot, der var under belejring af svenske styrker. I september var en større dansk flådestyrke under ledelse af Jens Holgersen Ulfstand (?-1523) på plads ud for Kalmar. Søren Norby var chef for en af flådens eskadrer, og takket være denne styrke og de forsyninger, som de medbragte, lykkedes det Kalmar slot at holde ud mod svenskerne.

Året efter møder vi Søren Norby som leder af en gruppe kaperer nær Reval i Finske bugt og igen i 1509, hvor han bl.a. opbragte tre handelsskibe, der fra Danzig var på vej mod Sverige. Søren Norbys indsats var et led i kong Hans' vigtige handelsblokade mod Sverige, men samtidig var Søren Norby og de andre danske kaperes virke en medvirkende årsag til den krig mellem Danmark og Hansestaden Lübeck, som brød ud i sommeren 1509. For at få frie hænder til kampen mod Lübeck indgik kong Hans den 17. august en fredsftale med Sverige.

Søren Norby kom til at spille en central rolle i krigen mod Lübeck. Den 18. oktober 1509 landsatte han således en større dansk styrke på kysten ikke langt fra Lübeck, og i de følgende dage plyndrede de danske styrker området, hvor det, der ikke kunne røves, blev brændt af. Det lykkedes dog hverken

at indtage Lübeck eller fæstningen ved Travemünde, inden de danske styrker måtte trække sig tilbage for ikke at blive fanget af vinterens komme.

Det følgende år, 1510, var ikke et godt år for Danmark. Landets pengekasse var tom, og det udnyttede Sverige, der opsagde fredsaftalen og med hjælp fra en lybske flådestyrke formåede at tvinge Kalmar Slot til at overgive sig. Kong Hans greb nu til at udstede såkaldte kaperbreve til bl.a. Søren Norby. Et kaperbrev gav ejeren ret til at drive sørøveri mod fjendens skibe, mod at kongen modtog en fjerdedel af kaperens bytte. Bl.a. som følge af en succesfuld kaperkrig kunne Søren Norby således kort efter låne kong Hans en anseelig sum på 100 gylden, 25 lod sølv og 3300 danske Mark til den videre krigsførelse. Som modydelse overdrog kong Hans slottet Haraldsborg ved Roskildefjorden med tilhørende len til Søren Norby.

Krigen fortsatte i 1511, og igen møder vi Søren Norby i forreste række. I maj forlod en flådestyrke på 20 skibe København under ledelse af Jens Holgersen Ulfstand og med Søren Norby som chef på flådens største skib, ENGELEN. Skibet var sammen med søsterskibet MARIA Nordens største orlogsskib og så stort, at når det sejlede nær danske eller svenske skibe blev det beskrevet som en høne blandt sine

kyllinger. At Søren Norby således blev chef for flådens flagskib viser tydeligt hans evner som søkriger, og at han var en vigtig mand for kongen.

Flådestyrkens opgave var at beskytte en hollandsk flåde på 250 handelsskibe mod angreb fra Lübeck, og det lykkedes de mange skibe at nå velbeholdent frem til havnene i Preussen og Livland. Herefter plyndrede den danske styrke den nordtyske kyst, hvorefter flåden returnerede til København. Vel ankommet til hovedstaden fik man nys om, at den lybske flåde var set ved Bornholm, og danskerne lettede straks anker og satte kurs mod den danske østersø-ø. Den 9. august mødtes de to flåder – i alt omkring 50 skibe - ved Bornholm i et slag, der varede hele dagen, før den lybske flåde ved nattens frembrud forsvandt. Fra dansk side blev slaget udlagt som en sejr, men det viste sig efterfølgende, at den lybske flåde fra Bornholm var nået frem til den østlige Østersø og her havde truffet den førnævnte hollandske handelsskibskonvoj. Den blev plyndret og et stort bytte faldt derved i lybske hænder.

Efter denne sejr forblev den lybske flåde i havn resten af året, og der var ikke flere søslag, før det den 23. april 1512 lykkedes at få en fredsaftale på plads mellem Danmark, Sverige og Lübeck.

Kong Hans var tilfreds med Søren

I slutningen af 1400-tallet og begyndelsen af 1500-tallet skete en teknologisk udvikling, der ændrede måden, som man førte krig til søs på. Hidtil var kamphandlinger her foregået ved, at skibene var tørnet sammen, hvorefter besætninger havde udkæmpet en kamp mand-til-mand om kontrollen over skibene. I slutningen af 1400-tallet blev især skibenes kanoner stadig større, og omkring år 1500 blev kanonporte introduceret i skibene. Det betød, at man måtte til at bygge egentlige krigsskibe, der ikke som tidligere også kunne fungere som handelskibe i fredstid. Hidtil havde flåden bestået af en såkaldt ledingsflåde, hvor lensmænd, købstæder og bisper havde forpligtet sig til i krigstid at udruste et antal skibe til brug for kongens krigsførelse. Allerede i slutningen af 1300-tallet var kongen begyndt at råde over egne orlogsskibe, og i 1480'erne oprettede både England og Nederlandene egentlige permanente orlogsfåder. I Danmark blev det kong Hans, der den 10. august 1510 oprettede den danske flåde, da han udnævnte det norsk-danske rigsrådsmedlem Henrik Krummedige til "øverste kaptajn og høvedsmand for alle søkaptajner". Her ses en model (rekonstruktion) af orlogsskibet MARIA, der var i flådens tal ca. 1514 - 1523. MARIA var søsterskib til ENGELEN, som Norby var chef for i 1511 og 1513 og i deres tid de største skibe i Norden. Model udført af Peter Maack og Niels Probst. (N. Probst)

Norbys indsats, og i 1512 forærede han ham Børring Kloster i Skåne. Klostret rådede over betragtelige landområder, og mod sædvane blev det givet uden at ejeren var forpligtet til at betale en årlig afgift til kongen. Alle indtægter fra klostrets drift kunne derfor tilfalde Søren Norby, der således nu var en holden mand.

Den 20. februar 1513 faldt kong Hans under en jagt af sin hest og døde. Han blev efterfulgt af sin søn, der overtog tronen som Christian II. Allerede året efter havde den nye konge for første gang brug for Søren Norbys bistand. I april 1514 indgik Christian II en ægteskabsaftale med Elisabeth af Burgund, der var datter af ærkehertug Filip af Burgund, der igen var søn af den østrigske kejser Maximilian. Burgund var på dette tidspunkt involveret i en krig mod hertugdømmet Geldern, og som støtte for den burgundiske krigsførelse sendte Kong Christian sit største orlogsskib, ENGELEN, der var under kommando af Søren Norby og havde en besætning på over 500 mand, til rådighed for ærkehertug Filip. Efter at have afleveret ENGELEN tog Søren Norby retur til Danmark, hvor kong Christian II havde en ny opgave, der krævede en dygtig sømand.

Siden 1380 havde Island været underlagt den danske konge, men de rige islandske fiskeområde var plaget

af ulovligt fiskeri fra især engelske og skotske fiskere. Derved gik kongen glip af indtægterne fra fiskeriet, og Søren Norby fik derfor til opgave at få bragt det ulovlige fiskeri til ophør. I sommeren 1514 sejlede Norby derfor til Island, hvor han patruljerede omkring øen, inden han før vinterens komme returnerede til København. Togtet var en succes, og i maj 1515 fik Søren Norby Island overdraget som len af kong Christian II. I en aftale, der løb til 1517, fik Norby alle indtægter fra Island, mod at han sørgede for at håndhæve kongens ret i de islandske farvande samt byggede to stærke blokhuse på øen.

Vi ved intet om Søren Norbys tid på Island, men i april 1516 var han igen i Danmark, da kilderne nævner ham på besøg på slottet ved Nykøbing Falster, hvor kong Christian II holdt hof.

I begyndelsen af 1517 var der igen behov for Søren Norbys evner hjemme i Danmark, og han blev derfor kaldt tilbage til København, hvor den freds-aftale, der var blevet indgået med svenskerne i 1512 var brudt sammen.

Lensherre på Gotland

Et af de vigtigste danske områder i Østersøen var øen Gotland. Beliggende ca. 100 km. fra Sveriges kyst og ca. 150 km. fra den baltiske var øen et centralt støttepunkt, der gav kontrol over det meste af den østlige Østersø. Største

by var Visby med borgen Visborg, og fra Gotland kunne al handel på Sverige, Finland, Rusland og Livland beherskes. Det var derfor vigtigt for kong Christian, at øen var under kontrol af en dygtig kriger. Her var Søren Norby det oplagte valg, og han blev derfor den 28. april 1517 udnævnt til lensherre over øen, så længe som striden med svenskerne skulle vare.

Søren Norby tog dog ikke straks til sit nye hjem. I København havde kongen rejst en hær på ca. 4000 mand, der om bord på 18-20 skibe skulle sejles til Stockholm. Her skulle de undsætte ærkebiskop Gustav Trolle, som blev belejret på sin borg Almarästaket nær Stockholm af den svenske rigsforstander Sten Sture. Gustav Trolle var en af kong Christians vigtigste forbundsfæller i Sverige, og det var derfor vigtigt, at belejringen af ham blev brudt – eller hvis det ikke var muligt, at Trolle blev ført i sikkerhed i Visby. ”

Flåden afsejlede omkring den 25. maj fra København. Undervejs mod Stockholm plyndrede danskerne grundigt den svenske kyst, og først omkring 4.-8. august var danskerne fremme ved Stockholm. Den uforholdsmæssige lange rejsetid med de mange plyndringer var blevet brugt til at øve soldaterne, men samtidig havde den givet svenskerne tid til at samle en større styrke ved Stockholm.

For at nå frem til Almarästaket skulle de danske styrker først forbi Stockholm, hvor Sten Stures styrker ventede på dem. Den 13. august 1517 mødtes de to styrker, og kampen endte med en klar sejr til Sten Stures tropper. Resterne af den danske styrke måtte flygte tilbage til de ventende danske skibe, og forsøget på at undsætte Gustav Trolle måtte opgives. Mens hovedparten af den overlevende danske styrke returnerede til København, satte Søren Norby kurs mod Visby og sit nye len. Gustav Trolle udholdt belejringen endnu nogle måneder, men måtte til slut overgive sig til Sten Sture, der tvang ham til at nedlægge sit embede.

Søren Norby benyttede resten af året til at forberede sig til de kommende kampe i 1518 og nåede bl.a. at opbygge en styrke på 600 mand til forsvar af Visby, hvis svenskerne skulle angribe.

At Søren Norby trods nederlaget ved Stockholm stadig havde kongens gunst, ses tydelig af, at han den 18. maj 1518 fik Gotland som len for resten af sit liv. Modydelsen var, at hans tidligere len Haraldsborg og Børring Kloster blev returneret til kongen. Så længe krigen mod svenskerne varede, skulle Søren Norby ydermere ikke betale afgift til kongen, men når der igen var fred, skulle der hvert år betales 700 Rhinske Gylden samt en ukendt mængde tømmer. Derudover forpligtede Søren

Norby sig til at opretholde en styrke på 100 soldater til forsvaret af Visby.

Imidlertid havde freden lange udsigter. Kong Christian II forsøgte i det meste af 1518 forgæves at indtage Stockholm, der blev belejret af en stor dansk styrke. Den 27. juli blev den danske styrke imidlertid slået af en svensk ditto, og Christian II måtte ophæve belejringen og sejle tilbage til København med uforrettet sag. Hvor meget Søren Norby deltog i belejringen er uvist. Det ses kun af kilderne, at kongen i efteråret 1518 gav Norby ordre til at genoptage kaperkrigsførelsen mod svenske skibe i Østersøen.

1519 var en art stilhed før stormen. Egentlige krigshandlinger mellem Danmark og Sverige var der få af, og begge parter rustede sig til året efter, hvor de håbede at have samlet styrker nok til at afgøre kampen én gang for alle. I begyndelsen af året fik Søren Norby ordre til at belejre og indtage den svenske borg Borgholm på Øland, og på trods af at den danske styrke ikke var overvældende stor, lykkedes det at formå svenskerne til at overgive sig. Et efterfølgende dansk forsøg på at erobre Kalmar måtte dog opgives efter to nederlag til byens svenske styrker. Et svensk forsøg på at generobre Borgholm om efteråret 1519 blev imidlertid afværget af Søren Norbys styrker.

Indtagelsen af Stockholm

Allerede i januar 1520 rykkede en danskledet hær på over 10.000 mand igennem det centrale Sverige mod Stockholm. Ved et slag den 19. januar på den tilfrosne sø Åsundet nær Bogesund blev den svenske Rigsforstander Sten Sture dødeligt såret, og de svenske styrker besejret. Nederlaget betød, at det svenske Rigsråd den 6. marts 1520 udråbte Kong Christian II til konge også over Sverige.

Søren Norbys rolle i dette felttog er ukendt. Han nævnes ikke i kilderne, men baseret på hans tætte forhold til kongen, er det realistisk at tro, at han må have været med tæt på kongen og kampens centrum.

Trods Sten Stures død fastholdt bl.a. Stockholm og Kalmar modstanden mod kong Christian II, og først efter en længere belejring lykkedes det i løbet af sommeren Søren Norbys styrker at indtage Kalmar. Efter sejren drog Norby til Stockholm for at hjælpe kong Christian II med at erobre denne by, hvis indtagelse ville betyde enden på den svenske modstand mod den nye konge.

Belejringen blev kronet med held, da Stockholm den 7. september 1520 overgav sig til kong Christian II, der den 4. november kunne krones som konge over hele Sverige.

Søren Norbys betydning for kongens

sejr ses tydeligt af, at han ikke bare var med i følget, men bar kongens scepter under kroningsceremonien. Umiddelbart efter kroningen var Søren Norby også blandt de af kongens mænd, som blev slået til riddere.

Det Stockholmske Blodbad

I den aftale, som kong Christian II efter Sten Stures død havde indgået med det svenske Rigsråd, havde han lovet fuld amnesti til sine modstandere. Det skulle imidlertid vise sig, at kongens ord ikke var meget værd. Christian IIs kroningsfest varede i tre dage, men den 7. november blev de svenske adelige, der befandt sig på Stockholm Slot taget til fange, og af ærkebiskop Gustav Trolle anklaget for kætteri. Derpå fulgte en skueproces, der den 10. november endte med, at ca. 82 personer fra den svenske adel, gejstlighed og borgerstand, hovedsageligt støttet af Sten Stures svensk-nationale parti, blev dømt til døden og halshugget.

Søren Norby spillede en central rolle i dette, som i eftertiden er blevet kendt som det Stockholmske Blodbad. Han nævnes både som en af de personer, der stod for at arrestere de svenske adelsmænd, men samtidig fortæller kilderne også, at Norby både sørgede for, at mange af adelsfolkenes folk kom i sikkerhed om bord på hans skibe, samt at det var Søren Norbys indvendinger, der fik kong Christian II til at skåne de dømtes koner og børn.

Da lensmanden på Kalmar Slot var blandt de henrettede, blev Søren Norby udnævnt til ny lensmand over slottet. Han beholdt dog fortsat Gotland som len og rådede derfor over betragtelige områder i det, der i dag er Sverige.

Kort tid efter at Søren Norby var blevet lensmand over Kalmar, modtog han den 10. december 1520 et brev fra kong Christian II, hvori kongen gav ordre til, at Norby skulle forberede et togt til Grønland den følgende sommer. Den store ø mod nord var gået lidt i glemslen, og Christian II ønskede at få genoptaget kontakten. Da Søren Norby havde erfaring med sejlads i området fra sin tid på Island, var han velvalgt til opgaven, og han begyndte derfor straks at forbedrede togtet.

Imidlertid brød der blot 10 dage senere uroligheder ud i Kalmar len. Bønderne havde opsnappet et brev fra Christian II til Søren Norby om, at han skulle indsamle / konfiskere alle bøndernes armbrøster. Målet var at fratage dem mulighederne for at lave et væbnet oprør, men det opsnappede brev fik det helt modsatte resultat. Bønderne brugte armbrøsterne til jagt og ville derfor ikke acceptere at skulle aflevere dem til kongen, og trods ihærdige forsøg fra Norbys side på at slå oprøret ned, bredte urolighederne sig i de næste måneder til det meste af Sverige.

Christian IIs fald

Kong Christian II's mål med det Stockholmske Blodbad var med ét slag at fjerne den svenske modstand mod hans magt over Sverige. Begivenheden fik dog den helt modsatte virkning. Den unge svenske adelsmand Gustav Vasa, hvis fader havde været blandt de henrettede i Stockholm, blev snart leder af oprøret mod Christian II, og oprøret bredte sig hurtigt til det meste af Sverige. I danske hænder var snart kun de befæstede kystbyer Stockholm, Nykjöbing, Stegeholm, Stegeborg og Kalmar, og kun takket være det herredømme over Østersøen, som Søren Norby var med til at opretholde, kunne fæstningerne holde ud mod den svenske belejring. Den nye situation betød, at det planlagte togt til Grønland måtte aflyses, da flåden og Norby måtte blive i Østersøen og forsvare de danske interesser her.

Trods indædte og hårdhændede forsøg på fra dansk side at slå oprøret ned, måtte Søren Norby snart se hele sit len i oprør og sig selv indesluttet på Kalmar Slot. Det lykkedes dog i løbet af de næste måneder Søren Norby at få forhandlet en fredsaftale igennem med de lokale oprørske bønder, men det skulle vise sig at være en stakket frist.

I løbet af 1521 begyndte svenske kaperere at operere mod de danske skibe, der sejlede proviant og andre fornødenheder til især Stockholm.

Situationen blev hurtig uholdbar, og det tilfaldt Søren Norbys skibe at stoppe det svenske kaperi samt at sørge for forsyningerne til de belejrede danskere. I juni afsejlede han således med en eskadre på 16 skibe for at komme de belejrede fæstninger ved Nykjöbing og Stegeborg til undsætning. Ved Nykjöbing gik de danske styrker i land og slog de belejrende svenske styrker i et slag, hvor også det meste af Nykjöbing blev plyndret og nedbrændt. Næste stop var Stegeborg, hvor det igen lykkedes de danske skibe at sejle ind til fæstningen, og overdrage de forsvarende styrker nogle meget tiltrængte forsyninger. Efterfølgende forsøgte Søren Norby at landsætte sine soldater på en nærliggende strand. Herfra ville han angribe de svenske styrker, men svenskerne angreb inden de danske styrker var på plads, og de måtte hurtigt trække sig tilbage til de danske skibe.

Efter dette nederlag opgav Norby forsøget på at hæve belejringen af Stegeborg og satte i stedet kurs mod Stegeholm. Det lykkedes at tilføre fæstningen nye forsyninger, hvorefter Søren Norby returnerede til Kalmar, hvor dårlige nyheder ventede.

Belejringen af Kalmar betød, at Søren Norby ikke fik nogen skatteindtægter fra sit len. Krigen krævede dog forsyninger af krudt, kugler, tøj til soldater og meget andet, og med pengekasen tom havde han været nødt

til at købe på kredit hos købmændene i Danzig. Tilbage i Kalmar fik Norby imidlertid besked om, at skibet med de dyre og nødvendige forsyninger var blevet opbragt af svenske kapere, og lasten, der havde en værdi af 5000 gylden, var således ikke kun gået tabt – den var også kommet de svenske modstandere til glæde.

I sit sold havde Søren Norby også en del svenskere, men i sommeren 1521 valgte en stor del af dem at stikke af for at slutte sig til den stadig voksende svenske modstandsbevægelse. At dette absolut ikke faldt i Søren Norbys smag ses af, at da han efterfølgende fik nys om, at endnu tre af hans mænd var i færd med at stikke af, blev de arresteret og halshugget.

I løbet af efteråret forsøgte Søren Norby endnu to gange at sende skibe med forsyninger til de belejrede fæstninger ved Nyköping og Stegeborg, men af ukendte årsager mislykkedes begge undsætningsoperationer. I december gjorde Søren Norby endnu et forsøg, hvor det lykkedes dem at kæmpe sig frem til Stegeborg - blot for at opdage, at borgen få dage forinden var faldet i svenskernes hænder. Et svensk forsøg på at tage Søren Norby til fange ved Stegeborg mislykkedes dog, og danskerne slap efter en hård kamp med store tab ud af Skærgården igen og tilbage til Kalmar.

De danske fæstninger ved Nyköping og Stegeholm faldt omtrent samtidig med Stegeborg og blev kort tid efter fulgt af tabet af Finland. Ved årsskiftet 1521/1522 var Christian den IIs position i Sverige derfor meget trængt.

Året 1522 begyndte med et svensk angreb på Kalmar, men Søren Norbys talmæssigt overlegne styrke sendte svenskerne på flugt. Derefter fik Norby ordre til at deltage i Christian IIs store undsætningsoperation mod Stockholm. Efter en velgennemført operation skulle Søren Norby derefter sætte kurs mod Finland og her sørge for, at det oprør, som var gået i gang i 1521, blev slået ned.

Første del af operationen lykkedes uden de store problemer, og garnisonen i Stockholm fik en mængde hårdt tiltrængte forsyninger. Derefter satte Norby kurs mod Finland, og med en styrke på ca. 2000 mand nåede danskerne den 22. maj togtets første mål, byen Åbo. Byen var i oprørernes hænder, mens fæstningen Åbohus endnu var under dansk kontrol. Søren Norby havde på dette tidspunkt fået ry som en modstander, man skulle være sig overfor, og bare synet af de danske skibe med de mange soldater om bord var nok til at få de svenske styrker til at ophæve belejringen af Åbohus og trække sig tilbage!

Danskernes næste stop var Raseborg, hvor Søren Norbys svoger Tile Giseler

holdt stand mod en svensk belejring. Også her lykkedes det danske angreb, og blot 3 uger efter afsejlingen fra Stockholm var en stor del af Finland igen under dansk kontrol.

Disse succeser blev imidlertid snart overskygget af en for danskerne meget uheldig udvikling. Irriteret over kong Christian II's forsøg på at bryde deres monopol på handel i Østersøen og af de mange danske kaperes virke, valgte Lübeck at støtte den svenske krigsførelse med ti orlogsskibe og 700 lejesoldater. 16. august erobrede den lybske flåde Bornholm, hvorefter den satte kurs mod København. Udviklingen betød, at Søren Norby og hans ti orlogsskibe blev kaldt tilbage fra Finland og til København, hvis forsvar mod søsiden Norby nu skulle stå for.

Den velgennemførte operation mod Finland gjorde dog, at kong Christian som belønning overdrog lenet ved Küstø i Finland til Søren Norby. De blev overdraget på ubestemt tid og uden at Norby skulle betale afgift, og Søren Norby kunne nu kalde sig lensherre over Kalmar, Gotland, Øland og Küstø. Dette gjorde ham til en af de største lensherrer i Norden.

Hansestædernes indtræden i krigen på svensk side truede det danske herredømme over Østersøen, uden hvilket det ville være umuligt at forsyne de belejrede fæstninger

ved Kalmar og Stockholm – de to sidste danskkontrollerede områder i Sverige. I spidsen for kampen mod Hansestæderne satte kong Christian II nu Søren Norby, hvis len over Finland samtidig blev udstrakt til at dække næste hele landet – dog inklusive områder, som (endnu) ikke var under danske kontrol.

Vigtigst var det at få forsyninger frem til Stockholm, og Søren Norby sendte derfor besked til Finland, om at de derfra skulle sende en stor forsyningsflåde af sted. Imidlertid fik Norby ikke organiseret nogen eskorte til de mange handelsskibe, og en svensk-lybsk flåde ved Stockholm kunne derfor efter en kort kamp erobre denne og to mindre danske forsyningsflåder. Om bord på den første flåde var bl.a. Søren Norbys søster Cecilia og hendes tre børn, og ved kampen omkom to af Søren Norbys nevøer, hvilket gav Norby et livslangt had til Lübeckerne.

Efterfølgende forsøgte Søren Norby med en flåde på 14 skibe at nå frem til Stockholm, men den svensk-lybske flåde på 25 skibe tvang ham til at opgive forsøget og igen returnere til Kalmar. Dette blev det sidste forsøg på at undsætte Stockholm.

Hjemme i Norbys len blev Kalmar slot med rette anset for at være en af de stærkeste fæstninger i Norden og var aldrig blevet taget ved storm.

Svenskernes strategi var derfor en belejring af fæstningen, mens de med mindre styrker tog kontrol over de omkringliggende områder. Hjulpet af de lokale svensksindede bønder lykkedes det bl.a. i sommeren 1522 at få kontrol med hovedparten af Øland, hvor de danske styrker måtte trække sig tilbage til øens fæstning og her lade sig belejre.

Kampen mod Frederik I.

I Danmark havde kong Christian II gennemført en række reformer, der havde gjort ham meget upopulær blandt rigets adel og gejstlige. Den 20. januar 1523 tog Rigsrådet derfor det store skridt at opsigte troskabseden overfor kong Christian II. Samtidig tilbød rådet kongens farbror, hertug Frederik af Holsten-Gottorp, tronen. Frederik accepterede tilbuddet, og blev den 26. marts 1523 i Viborg kronet som konge. For Christian II var situationens alvor klar, og den 13. april 1523 flygtede han sammen med sin dronning Elisabeth og deres tre børn til Nederlandene, hvor Christian II håbede at få sin svoger kejser Karl den Femtes' støtte til en tilbageerobring af Danmark. Med sig til Nederlandene tog Christian II hovedparten af den danske flåde – ca. 18 skibe –, og manglen på en orlogsflåde skulle komme til at spille en stor rolle i de næste år dansk krigsførelse. Det danske Rigsråd forsøgte kort

efter kroningen af kong Frederik, at overtale Søren Norby til at gå over på den nye konges side, men Norby havde lovet Christian II troskab og var derudover næppe særlig glad for kong Frederik, der var venlig stemt overfor Hansestæderne.

Christian II's fald var ikke den eneste dårlige nyhed for Søren Norby. Det svenske oprør fortsatte, og den 27. maj 1523 faldt Kalmar by i svenskernes hænder, fulgt 16. juni af Stockholm. Den 7. juli overgav Kalmar slot sig, og derved var Søren Norbys sidste støttepunkt på den svenske kyst faldet.

Norby rådede dog fortsat over det strategisk vigtige Gotland. Hans isolerede stilling på Gotland var ikke god, men han udnyttede, at kong Frederik var optaget af belejringen af København og Malmø, hvis borgerskab endnu var tro mod kong Christian II, samt at den svenske kong Gustav Vasa stadig var i færd med at konsolidere sit styre. Søren Norby må dog have været klar over, at denne situation ikke ville vare ved. Han førte derfor en lang række skinforhandlinger med både Gustav Vasa og kong Frederik for at vinde tid til, at Christian II kunne stable en hær på benene og tilbageerobre kontrollen over Danmark.

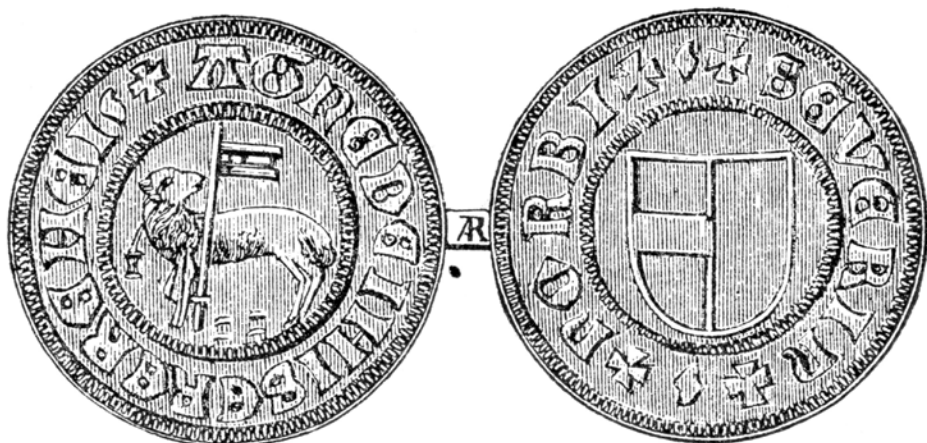
Imens fortsatte Norbys kapere deres givtige virksomhed i Østersøen. Kaperførelsen var imidlertid ikke

længere blot et led i krigen men en forudsætning for denne. Gotland fik ikke længere forsyninger fra Danmark, og disse måtte derfor anskaffes andetstedsfra – fra f.eks. de mange svenske og lybske handelsskibe, der sejlede Østersøen tyndt. Norby manglede dog markeder, hvor han kunne sælge de mange erobrede varer, og bl.a. derfor blev økonomien på Gotland så dårlig, at han var nødsaget til selv at begynde at slå mønter til at betale sine folk med.

Norbys isolering betød også, at han ikke kunne komme sine styrker i Finland til hjælp, da en stor svensk hær i sommeren 1523 angreb. Norby udviklede en plan for at komme sine

folk til undsætning i samarbejde med russiske styrker, men inden planen kunne effektueres overgav fæstningen ved Viborg i Finland sig den 10. oktober, og derved var hele landet under svensk kontrol.

I hele 1523 hørte Søren Norby intet nyt fra Christian II, og han var derfor ikke bekendt med hans plan for en tilbageerobring af magten i Danmark. I løbet af året fik Christian II stabet en hær på 26.000 lejesoldater på benene, men da hæren i slutningen af 1523 skulle have deres løn, viste det sig, at Christian II ingen penge havde, og hæren gik derfor i opløsning igen. Selvom Christian II fortsatte bestræbelserne for at skabe en hær, der igen

Det var enestående i dansk historie, at en lensmand greb til på egen hånd at slå mønter. De mønter, som Søren Norby lod slå på Gotland bar hans våbenskjold sammen med en latinsk inskription, der lød: "Agni dei miserere mei", hvilket betyder "O Guds Lam, forbarm dig over mig." (Fra Eidem & Lütken, s. 163)

kunne bringe ham på tronen i Danmark, kom han aldrig igen til at true kong Frederiks magt over Danmark.

Udviklingen betød også, at Christian II's to sidste områder i Danmark, de udsultede byer København og Malmø, den 6. januar 1524 overgav sig til kong Frederik. Derved var Gotland det sidste område, der endnu anerkendte Christian II som dansk konge.

Gotland havde været under dansk kontrol siden 1361, og det danske Rigsråd var meget opsat på, at øen ikke skulle falde i svenskernes hænder. Rigsrådet sendte derfor en række breve til Søren Norby, hvori de forsøgte at overtale ham til at erklære kong Frederik sin troskab, og derved sikre at Gotland forblev dansk. Norby blev i foråret 1524 lovet frit lejde, hvis han ville komme til direkte forhandlinger med Rigsrådet i København. Om det var for at vinde tid eller grundet i reel usikkerhed vides ikke, men Norby svarede, at han også behøvede et frit lejdebrev fra den svenske konge, før han turde vove sejladsen til København. Rigsrådet skrev derfor straks til Gustav Vasa og bad om et lejdebrev til Norby, men her fangede Norbys meget selvsikre stil ham. Gustav Vasa svarede nemlig, at siden Norby underskrev sine breve med titlen "admiral udi Østersøen", så kunne han da ikke have behov for et lejdebrev. Efter det svar valgte Norby at betakke

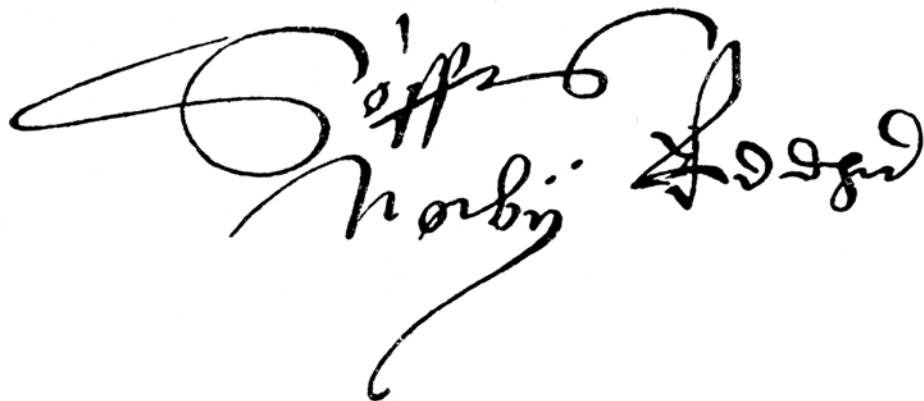
sig for at sejle til København.

Først den 25. januar 1524 fik Søren Norby nyt fra Christian II, men brevet indeholdt intet om den afsatte konges planer for en tilbageerobring af Danmark eller anvisninger til, hvordan Søren Norby skulle videreføre kampen for Christian II.

Tingene begyndte imidlertid at spidse til, og Søren Norby måtte svare Christian II, at hvis han ikke kunne sende hjælp, så skulle han løse Norby fra den troskabsed, som han havde givet ham. Kun derved kunne Søren Norby sikre, at Gotland forblev under dansk kontrol. Norby nåede dog ikke at få svar inden den 14. maj 1524, hvor en svensk flådestyrke afsejlede fra Kalmar mod Gotland. Nyheden om dette fik Søren Norby til at beslutte sig for at gå med på de danske Rigsråds betingelser. Mens svenskerne gik i land på Gotland og snart havde hele øen på nær Visby under deres kontrol, sendte Søren Norby et brev til Rigsrådet. Norby krævede her rådets garanti for, at han kunne beholde Gotland som len også under kong Frederik, og i lyset af den overhængende fare for, at Visby skulle falde i svenskernes hænder, valgte kong Frederik og det danske Rigsråd hurtigt at gå ind på Søren Norbys krav. Dette var en stor sejr for Norby, men det skulle vise sig, at Rigsrådets ord ikke var meget værd. Med Søren Norbys troskabsed til kong

Frederik måtte svenskerne trække sig tilbage fra Gotland for ikke at komme i krig med Danmark.

Danmark, og Gustav Vasa skulle så hurtigst muligt fjerne sine styrker fra øen. For at få aftalen igennem måtte kong Frederik imidlertid forpligte sig

A large, stylized handwritten signature in black ink. The signature is written in a cursive script and reads "Søren Norby". The letters are highly connected and fluid, with a prominent flourish at the end of the name.

Søren Norbys underskrift. Om Søren Norbys privatliv vides meget lidt. Mens han var lensherre over Gotland fødte en ukendt kvinde ham en i kilderne unavngiven datter, og derudover havde han en søn ved navn Olov, som øjensynligt var blevet født, mens Norby sad som lensherre i Kalmar. Hvem moderen eller mødrene til børnene var, og om de var gift med Norby vides ikke, og børnenes videre skæbne efter at deres fader måtte forlade sine len, er ligeledes ukendt. (Fra Erik Arup "Danmarks historie", bind II, 2.)

Forræderiet i Malmø

Kong Frederik og Rigsrådets garanti skulle dog snart komme under pres. Svenskerne vægrede sig ved at opgive belejringen af Visby, og i slutningen af august mødtes kong Frederik og kong Gustav Vasa i Malmø for ansigt til ansigt at få løst krisen. Resultatet blev en aftale, hvor Gotland skulle tilfalde svenskerne, hvis de inden 1. september havde erobret Visborg Slot. Lykkedes dette ikke skulle øen fortsat tilhøre

til at fjerne Søren Norby fra Gotland. Det viser tydeligt, hvor meget svenskerne og lübeckerne frygtede Norby, at de krævede, at hans nye len i Danmark ikke måtte have adgang til havet!

Ved at gå med på svenskernes krav brød kongen det løfte, som han havde givet Norby, og derfor blev aftalens eksistens også holdt hemmelig for ham.

Den 1. september var Visborg Slot

stadig under Norbys kontrol, og svenskerne måtte derfor trække sig tilbage fra øen. Norby skulle derefter have været taget til København, for her personligt at bekræfte sin ed til kong Frederik. Imidlertid må han være blevet bekendt med Malmø-aftalens indhold, for han valgte ikke at rejse til København.

Da Norby kort tid efter fik fat i en kopi af den dansk-svenske aftale indgået i Malmø, så han sig løst fra sin troskabsed til kong Frederik. For første gang var Norby således sin egen herre, der selv kunne bestemme sin videre skæbne. Han rådede fortsat over Gotland, men var klar over, at enten svenskerne, danskerne eller lübeckerne snart igen ville forsøge at erobre øen, og at den så ville være næsten umulig at holde med de begrænsede styrker som han rådede over. At afvente et angreb var dog ikke til Søren Norbys temperament, og han begyndte derfor at planlægge en offensiv, der skulle bringe krigen ind på fjendens område.

Resultatet blev en ambitiøs plan, hvor Norby ville udnytte den utilfredshed med kong Frederik, som var i Danmarks almene befolkning, til at bringe Christian II tilbage på sin retmæssige trone. Befolkningen var bl.a. utilfreds med, at kong Frederik ikke havde leveret en lovet skattenedsættelse, og et bondeoprør i Skåne i slutningen af 1524 var blevet slået ned med meget

hård hånd, men utilfredsheden ulmede stadig.

Samtidig tog Søren Norby kontakt til Sten Stures enke, Kristina Gyllenstierna. Hun var en af de mest populære og markante modstandere af kong Gustav Vasas styre, og Norby ønskede gennem et giftemål med enken at bringe sig selv i spil som Christian II's fremtidige Rigsforstander i Sverige.

I foråret 1525 gik Søren Norby i land i Skåne, hvor det lykkedes ham at rejste en bondehær, og få kontrol over en stor del af området. Togtet endte dog med to klare nederlag. Den 16. april overraskede en lybsk flåde Norbys skibe ved Blekinges kyst, og ved et katastrofalt nederlag mistede Norby alle sine 11 skibe. 13 dage senere blev Norbys talmæssige overlegne bondehær ved Lund slået af kong Frederiks krigsvante styrker. Søren Norby trak sig derefter tilbage til Landskrona, som dog straks blev belejret af danske styrker.

Imens Søren Norby sad indesluttet i Landskrona søgte lübeckerne at udnytte situationen til at tage kontrol over Gotland. Den 11. maj landsatte de tropper på øen, og snart var kun Visborg Slot endnu i Norbys hænder.

Indesluttet i Landskrona håbede Søren Norby på hjælp fra Christian II, men da den ikke kom, så han

sig til sidst nødsaget til at indlede overgivelsesforhandlinger med kong Frederiks styrker. Da kongen var opsat på at få en fredsaf tale på plads, inden Gotland faldt i lübeckernes hænder, lykkedes det Søren Norby at få forhandlet en god aftale på plads, før han i juli overgav sig. Norby fik således både amnesti for sig selv og sine mænd, og mod at overgive Gotland til kong Frederik og erklære troskab til samme, fik Norby Blekinge som len. Svenskernes krav om at Norby fremover ikke måtte få adgang til havet blev derved ikke opfyldt.

Trods dette resultat var Skåne-felttoget dog et klart nederlag til Søren Norby, og det planlagte giftermål med Sten Stures enke blev derfor aldrig til noget.

Visborg Slot nægtede fortsat at overgive sig til andre end Søren Norby personligt, og det stod derfor klart, at Norby måtte en tur til Gotland, og det før Visborg Slot faldt i hænderne på den lybske hær. I hast blev en dansk eskadre derfor samlet, der i selskab med en række af kong Frederiks betroede mænd skulle sejle Norby til Gotland. Afsejlingen var planlagt til den 7. september 1525, men natten før afsejlingen indtraf en begivenhed, der kom til at forsinke togtet betragteligt. I protest over bl.a. manglende løn tog en gruppe søfolk, under ledelse af Skipper Clement, kontrol over eskadrens største skib. Derefter ødelagde de

riggen og kappede ankertrusserne på eskadrens andre skibe, der drev på grund, og mytteristerne kunne derfor uhindret sætte sejl og undslippe. Skipper Clement sluttede sig derpå til Christian II's styrker, men det er en anden historie.

Da den danske styrke endelig i oktober nåede frem til Gotland, begik danskerne igen forræderi mod Søren Norby. Lederen af den danske styrke, Otto Krumpen, valgte stik mod alle aftaler at overdrage Norby til lübeckerne, der ønskede at bringe ham til ansvar for de mange ugerninger, som han havde tilføjet dem i de mange års krig.

Søren Norbys folk, der stadig holdt Visborg Slot, nægtede imidlertid at overgive sig til andre end Norby personligt, og lübeckerne måtte derfor modstræbende igen sætte ham på fri fod.

Derefter kunne Visborg Slot den 4. november 1525 overgive sig og dermed var Norbys 9 år som lensherre over Gotland ovre. Få dage senere afsejlede han med sine loyale folk og personlige ejendele til Blekinge.

Undervejs gik det skib, der havde alle Norbys personlige ejendele og indholdet af Visborg Slots sølvkammer om bord, på grund nær Kalmar. Vraget faldt i hænderne på svenskerne, og trods mange forsøg lykkedes det ikke Norby at få de bjærgede genstande

udleveret til ham. Dette skabte hos Norby en stor vrede mod svenskerne.

Lensherre i Blekinge

Efter Visborg Slots overgivelse fik Søren Norby sit lensbrev til Blekinge, og han tog snart ophold på Sølvesborg slot. Her opretholdt han en betragtelig styrke soldater – mere end hvad var påkrævet for at holde ro i lenet. Da Norby samtidig opretholdt kaperiet mod de svenske skibe i Østersøen, stod det snart klart, at han som mål havde en genopblusning af krigen mod Sverige. Kong Frederik ønskede for en hver pris at undgå en krig med Sverige, og i august foretog kongens tropper i samarbejde med Lübeckerne et angreb på Norby. Den 24. august blev Norbys flåde besejret af en talmæssigt overlegen dansk-lybsk flåde og kun med nød og næppe undgik Søren Norby selv at falde i fjendens hænder. I stedet måtte han tage flugten.

Ved nyheden om nederlaget og Norbys flugt valgte resten af hans tropper i Blekinge at overgive sig uden kamp. Derved var Norbys tid som lensherre endegyldigt ovre.

Fra Rusland til Italien

Efter nederlaget søgte Norby til den russiske by Nerva. Den russiske zar, Vasilij, forsøgte at overtale Norby til at gå i russisk tjeneste, men Norby nægtede og måtte tilbringe de næste 1½ år i husarrest i Moskva, før han i

april 1528 igen kunne forlade Rusland. Vel ude af landet satte Norby kurs mod Nederlandene, hvor Christian II havde slået sig ned.

Rejsen til Nederlandene tog seks måneder, men da Norby endelig nåede frem, måtte han lide den tort at blive ignoreret af Christian II. De to havde ikke set hinanden i seks år, men på trods af dette valgte Christian II ikke at kalde Norby til sig, uagtet at Norby havde taget ophold blot få kilometer fra Christian II's hof i den nederlandske by Lier.

Om afvisningen skyldes vrede over, at Søren Norby havde erklæret kong Frederik sin troskab eller dårlig samvittighed over, at Christian II havde ladet Norby i stikken, er ikke til at vide.

Uvirksomhed lå ikke til Norby, og da Christian II ikke lod til at have brug for ham, ønskede han i stedet at slutte sig til kejser Karl den Femtes styrker. Meget tyder på, at Christian II forsøgte at få Norby til at opgive denne ide, men forgæves og i stedet valgte den afsatte konge at give Søren Norby et personligt brev med til kejser Karl den Femte. Den 9. juni 1529 mødtes de to så for sidste gang ved Christian IIs hof i Lier, hvor Norby fik fornævnte brev til kejseren.

Derefter pantsatte Søren Norby sine sidste ejendele og drog uden mange penge på lommen af sted på det, der

skulle blive hans sidste eventyr. Takket være Christian II's brev blev Norby modtaget af kejseren, der sendte ham til fronten ved byen Firenze. Norbys rang og opgaver i forbindelse med belejringen af byen er ukendt. Det vides kun at Norby i februar 1530

faldt nær byen og efterfølgende blev begravet ved et nærliggende kloster.

Dermed var en lang og imponerende karriere, hvor Norby nåede at tjene under tre danske konger, en svensk rigsforsender og en tysk kejser, ovre.

Det var søværnets daværende chef, viceadmiral Sven S. Thostrup, der i 1974 "officielt" gjorde Søren Norby til en af søværnets helte, da han besluttede at en af søværnets nye torpedomissilbåde skulle bære hans navn. Her ses P545 NORBY, der var i flådens tal fra 1978 til 2000. (Marinens Biblioteks arkiv)